

**«ՍԵՎԱՆԱ ԼՃԻ ԷԿՈԼՈՂԻԱԿԱՆ ԿԵՐԱԿԱՆՁԱՆԱՆ, ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ, ԿԵՐԱՐՏԱՂՈՒՄԱՆ ԵՎ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒ ՀԱՄԱԽԻՐ ԾՐԱԳՐԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»
ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սևանա լիճը Հայաստանի բնության հրաշալիքներից և հայ ժողովրդի ազգային խորհրդանիշներից է, որն ունի հանրապետական և տարածաշրջանային բացառիկ տնտեսական ու էկոլոգիական նշանակություն:

Սևանա լճի ջրիավաք ավազանը, համաձայն «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի, ընդգրկում է Սևանա լճի բուն ջրիավաք ավազանը (շուրջ 4890 կմ²) և Արփա գետի ջրիավաք ավազանի վերնագավառը՝ Կեչուտի ջրամբարից հոսանքն ի վեր ընկած տարածքներն ու Որոտան գետի ջրիավաք ավազանի վերնագավառները՝ Սպանդարյան ջրամբարից հոսանքն ի վեր ընկած տարածքները, որոնց սահմանները դեռևս վերջնականապես ճշգրտված չեն: Սևանա լիճը Հայաստանի ջրային հաշվեկշռում բացառիկ տեղ է գրավում: Մինչև լճի մակարդակի արհեստական իջեցումը այստեղ էր կուտակված հանրապետության ջրային պաշարների ավելի քան 80 տոկոսը (58,5 մլրդ մ³), որը 5 անգամ ավելի է հանրապետության մակերևութային ջրային հոսքից և մոտ 35 անգամ ավելի է մնացած ջրամբարներում կուտակված ջրային պաշարներից:

Սևանա լիճը իր եզակի ու հարուստ ֆլորայով և ֆաունայով արժեքավորվում է հանրապետության կենսաբազմազանության համակարգում, իսկ կենսապաշարները կարևոր տեղ են գրավում մարզի և հանրապետության բնակչության սննդաբաժնում, մասնավորապես՝ դրա ձկնային պաշարները: Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության, էներգետիկայի և տնտեսության այլ ճյուղերի զարգացումը սերտորեն կապված է Սևանա լճի ջրային ռեսուրսների օգտագործման հետ, հատկապես նրա քանակական և որակական հատկանիշների հետ:

Սևանա լիճը իր ֆիզիկական, քիմիական, կենսաբանական ցուցանիշներով համարվում է խմելու համար բարձրորակ բնական ջրամբար և այդ տեսակետից՝ ՀՀ ռազմավարական գերակայական նշանակություն ունեցող բնական պաշար:

Ցավոք, սկսած 30-ական թվականներից Սևանա լճի ջրի ինտենսիվ և ոչ հաշվենկատ օգտագործման հետևանքով խախտվել է լճի հավասարակշռությունը՝ առաջ բերելով ջրակենսաբանական պրոցեսների և ամբողջ էկոհամակարգի խաթարում, որի շարունակման դեպքում վտանգվում է Սևանա լճի՝ որպես քաղցրահամ ջրամբարի գոյությունը:

Հաշվի առնելով Սևանա լճի էկոլոգիական վիճակի բարելավման հրատապությունը՝ ՀՀ Ազգային ժողովը 2001 թ. ընդունել է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքը, որով սահմանվում է, որ Սևանա լճում և դրա ջրիավաք ավազանում մարդկային ցանկացած գործունեություն պետք է իրականացվի Սևանա լճի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման համալիր և տարեկան ծրագրերի հիման վրա (13-րդ և 14-րդ հոդվածներ): Վերջինների պահանջների հիման վրա ՀՀ կառավարությունը մշակել և ՀՀ Ազգային ժողովի հաստատմանն է ներկայացրել սույն ծրագրերը:

Համալիր և տարեկան ծրագրերի ռազմավարությունը և դրանց իրականացման անհրաժեշտ գործողությունները սահմանվել են համաձայն «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 8-15-րդ հոդվածների:

Ծրագրերի նախապատրաստման համար հիմք են ծառայել նաև Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ ~~բնապահպանության նախարարության~~ **Շրջակա միջավայրի նախարարության** կողմից իրականացված և ՀՀ կառավարության կողմից հավանության արժանացած «Սևանա լճի էկոլոգիական հավասարակշռության վերականգնում» և «Շրջակա միջավայրի պահպանության ազգային գործողություններ» ծրագրերը, Սևանա լճի էկոլոգիական հիմնախնդրի լուծման վերաբերյալ ԽՍՀՄ ԳԱ լճաբանության ինստիտուտի կողմից մշակված վերլուծություններն ու ծրագրերը: Ծրագրի միջոցառումների ցանկի պատրաստման համար հիմք են ծառայել ՀՀ տարբեր նախարարությունների, գերատեսչությունների, ինչպես նաև գիտահետազոտական կազմակերպությունների կողմից ~~բնապահպանության նախարարությանը~~ **Շրջակա միջավայրի նախարարությանը** ներկայացված ծրագրերը և առաջարկությունները:

ԿԱՌԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

Հաշվի առնելով Սևանա լճի բնապահպանական կարևոր նշանակությունը՝ լճի և դրա առափնյա գոտու բնապահպանական, սոցիալական, տնտեսական գործառնությունների համալիր ու միասնական պլանավորման և իրականացման նպատակով դեռևս 1978 թ. ՀՀ կառավարության թիվ 125 որոշմամբ ստեղծվեց «Սևան» ազգային պարկը, որը այդ տարածաշրջանի համար վերոնշյալ գործառնություններն իրականացնող անմիջական պատասխանատու մարմինն էր: Սակայն այն ժամանակ տիրող կենտրոնացված պլանավորման համակարգը թույլ չէր տալիս պարկին լիարժեք իրականացնել իր վրա դրված ֆունկցիաները, նույնիսկ նրա տնօրինությանը չէին հանձնված օրենսդրությամբ իրեն

սահմանված տարածքները: Մնացած տարածքները կառավարվում էին վարչական շրջանների գործադիր մարմինների կողմից՝ կենտրոնացված պլանային համակարգի շրջանակներում:

Ներկայումս Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգում բնապահպանական և բնօգտագործման առանձին ոլորտների կառավարումն իրականացվում է ՀՀ պետական կառավարման, տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից, որոնց միջև դեռևս չկա իրավասությունների և պարտականությունների հստակ տարանջատում:

Սևանա լճի կենտրոնական գոտու կառավարումը, որպես բնության հատուկ պահպանվող տարածքի, իրականացնում է ~~ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը~~ **Շրջակա միջավայրի նախարարությունը**՝ «Սևան» ազգային պարկի միջոցով:

Պարկի տնօրինությունն իրականացնում է Սևանա լճի և դրա առափնյա գոտու (Սևանա լճի հատակից ազատված շուրջ 25.000 հա ցամաքային տարածքները) պահպանությունը, հանգստի կազմակերպման պայմանների ստեղծումը, անտառտնտեսավարման կազմակերպումը և Սևանա լճում արդյունագործական ձկնորսության կազմակերպումը:

Համաձայն կանոնադրության՝ պարկը ամբողջ տարածքի վրա իրականացնում է նաև էկոհամակարգի գիտական ուսումնասիրություն ու բնական պաշարների արդյունավետ օգտագործման մեթոդների մշակում:

Պարկի տարածքի նկատմամբ, համաձայն ՀՀ օրենսդրության, տրված հողօգտագործման, բնապահպանական հսկողության, քաղաքաշինական հարցերի համաձայնեցման և այլ գործառնություններն իրականացվում են տարածքային պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից:

Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի անմիջական ազդեցության գոտում բնօգտագործման կառավարումն իրականացվում է պետական կառավարման տարբեր գերատեսչական մարմինների, մարզպետարանների և համայնքների կողմից:

Այդ գոտու տարածքներում մարզպետների հետ համաձայնեցնելով՝

- գյուղատնտեսական բնօգտագործումը պլանավորվում է ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության կողմից.

- լեռնահանքարդյունահանումը, հանքանյութերի մշակումը և արդյունաբերական արտադրական տարբեր ձյուղերի տարածքային պլանավորումն իրականացվում է ՀՀ արդյունաբերության և առևտրի նախարարության կողմից.

- տրանսպորտի և կապի ցանցի զարգացումը և այդ նպատակներով բնօգտագործումը պլանավորվում է ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարարության կողմից.

- քաղաքաշինական պլանավորումը և տարածքների կառուցապատումը կատարվում է ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության կողմից՝ մարզպետների հետ համաձայնեցված.

- էներգետիկ ցանցի զարգացումը և այդ նպատակներով բնօգտագործումը պլանավորվում է ՀՀ էներգետիկայի նախարարության կողմից:

Վերը նշված գերատեսչությունների և մարզպետարանների կողմից իրականացվում է նաև իրենց ոլորտների նկատմամբ գերատեսչական հսկողություն:

Համայնքների վարչական սահմաններում տարածքների բնօգտագործումը, այդ թվում՝ բնապահպանությունը, իրականացվում է համայնքապետի կողմից:

Կառավարման համակարգի վերլուծությունից բխում է, որ տարածաշրջանում գոյություն չունի միասնական կառավարող մարմին, որի հետևանքով շարունակվում է Սևանա լճի և դրա ջրհավաք ավազանի էկոլոգիական վիճակի վատթարացումը:

7. ԾՐԱԳՐԻ ՄՈՆԻԹՈՒՆԳԸ ԵՎ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սույն ծրագիրը բխում է «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքի հոդվածներից (3-րդ, 5-րդ, 6-րդ, 8-15-րդ): ~~ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը, Շրջակա միջավայրի նախարարությունը, որպես բնապահպանության ոլորտի շրջակա միջավայրի ոլորտի պետական լիազորված մարմին, հանդիսանում է այս ծրագրի կատարման պատասխանատուն: Ծրագրի իրականացման մոնիթորինգը կատարում է ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը: Շրջակա միջավայրի նախարարությունը:~~

Ծրագրի անկախ և մասնագիտական փորձաքննությունն իրականացնում է Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովը, որի կազմում ընդգրկված են շահագրգիռ գերատեսչությունների և կազմակերպությունների ներկայացուցիչները:

Համալիր և տարեկան ծրագրերի իրականացման վերահսկողությունն իրականացնում է ՀՀ Ազգային ժողովը:

Համալիր և տարեկան ծրագրերով նախատեսված ֆինանսական միջոցների ծախսման նկատմամբ հսկողությունը և վերահսկողությունը իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ՝ բյուջետային ծախսերի հսկողության և վերահսկողության համար սահմանված ընթացակարգերով:

Բ Ն ՈՒ Թ Ա Գ Ի Ր

Սևանա լճի էկոհամակարգի վերականգնման, պահպանման, վերարտադրման և օգտագործման միջոցառումների տարեկան և համալիր ծրագրերի

Ծրագրի մշակման հիմքը՝	«Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքը
Ծրագրի հիմնական մշակողները՝	ՀՀ բնապահպանության նախարարություն Շրջակա միջավայրի նախարարություն ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարություն Ֆինանսների նախարարություն ՀՀ քաղաքաշինության նախարարություն Քաղաքաշինության կոմիտե ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարություն Էկոնոմիկայի նախարարություն ՀՀ կառավարության առընթեր ջրային տնտեսության պետական կոմիտե Ջրային կոմիտե ՀՀ ԳԱԱ
Ծրագրի մշակման համակարգողը՝	ՀՀ բնապահպանության նախարար Շրջակա միջավայրի նախարար
Ծրագրի նպատակը՝	Սևանա լճի, որպես ազգային և տարածաշրջանային նշանակության քաղցրահամ ջրավազանի պահպանումը, էկոլոգիական հավասարակշռի վերականգնումը և Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի էկոհամակարգի բնականոն ներդաշնակ զարգացման ու կայուն օգտագործման ապահովումը
Ծրագրի հիմնական կատարողները՝	ՀՀ նախարարություններն ու գերատեսչությունները, ՀՀ մարզպետարանները, տեղական ինքնակառավարման մարմինները
Ծրագրի իրականացման ուղիներն ու ֆինանսավորման աղբյուրները՝	Սևանա լճի էկոհամակարգի պահպանման, վերականգնման և օգտագործման հիմնախնդիրների համալիր լուծումները նախատեսվում են տարեկան և համալիր ծրագրերով, ՀՀ պետական բյուջեով և միջազգային դրամաշնորհներով ու վարկերով